

HOOFDSTUK 2

INTER-ZIJN

Als je een dichter bent, zul je duidelijk zien dat er een wolk drijft in dit vel papier. Zonder een wolk komt er geen regen, zonder regen kunnen de bomen niet groeien, zonder bomen kunnen we geen papier maken. De wolk is van wezenlijk belang voor het bestaan van papier. Als de wolk hier niet is, kan het vel papier hier ook niet zijn. Dus kunnen we zeggen dat de wolk en het papier *inter-zijn*. 'Inter-zijn' is een woord dat nog niet in het woordenboek te vinden is, maar als we het voorvoegsel 'inter-' combineren met het werkwoord 'zijn', hebben we een nieuw werkwoord: inter-zijn. Zonder wolk kunnen we geen papier hebben, dus kunnen we zeggen dat de wolk en het vel papier *inter-zijn*.

Als we nog beter naar dit vel papier kijken, kunnen we ook de zonneschijn erin zien. Als er geen zonneschijn is, kan het bos niet groeien. Eigenlijk kan er niets groeien. Ook wij kunnen niet groeien zonder zonneschijn. En zodoende weten we dat er zonneschijn in dit vel papier zit. En als we verder kijken, kunnen we de houthakker zien, die de boom heeft geveld en naar de fabriek heeft gebracht om er papier van te laten maken. En we zien ook de tarwe. We weten dat de houthakker niet kan leven zonder zijn dagelijks brood en daarom zit de tarwe, die zijn brood werd, ook in dit vel papier. En de vader en de moeder van de houthakker zitten er ook in. Als we op deze manier kijken, zien we dat dit vel papier niet zonder al deze dingen kan bestaan.

Als we nog dieper kijken, zien we dat we er zelf ook in zitten. Dit is niet moeilijk te vatten, omdat, als wij naar een vel papier kijken, het vel papier deel van onze waarneming is. Jouw geest zit hierin

en de mijne ook. Dus kunnen we zeggen dat alles in dit vel papier zit. Je kunt niets aanwijzen dat er niet in zit — tijd, ruimte, de aarde, de regen, de mineralen in de grond, de zonneschijn, de wolk, de rivier, de hitte. Alles co-existeert met dit vel papier. Daarom denk ik dat het woord *inter-zijn* in het woordenboek zou moeten worden opgenomen. 'Zijn' betekent inter- zijn. *Zijn* kun je niet zomaar in je eentje. Je moet wel inter-zijn met alle andere dingen. Dit vel papier is er, omdat al het andere er is.

Stel dat we proberen één van deze elementen terug te brengen tot zijn oorsprong. Stel dat we de zonneschijn terugbrengen tot de zon. Denk je dat dit vel papier dan nog mogelijk is? Nee, zonder zonneschijn kan er niets zijn. En als we de houthakker terugbrengen tot zijn moeder, hebben we ook geen vel papier. Het is een feit dat dit vel papier louter en alleen bestaat uit 'niet-papier- elementen'. Als we deze niet-papier-elementen terugvoeren tot hun oorsprong, kan er helemaal geen papier bestaan. Zonder 'niet-papier-elementen', zoals geest, houthakker, zonneschijn enzovoort, zal er geen papier zijn. Hoe dun het velletje papier ook is, het hele universum zit erin.

Maar het *Hartsoetra* schijnt het tegenovergestelde te vertellen. Avalokiteshvara zegt ons dat de dingen leeg zijn. Laten we dit nader bekijken.

HOOFDSTUK 3

LEEG WAARVAN?

„Bodhisattva Avalokita, zich bewegend in de diepe stroom van Volmaakt Inzicht, doorlichtte de vijf skandha's en vond ze alle even leeg.”

Bodhi betekent wakker, ontwaakt, en *sattva* betekent een levend wezen, dus *bodhisattva* betekent een ontwaakt wezen. Wij zijn allemaal soms *bodhisattva*'s en soms niet. Avalokita is de naam van de *bodhisattva* in dit soetra. Avalokita is een afkorting van Avalokiteshvara. Het *Prajñaparamita Hartsoetra* is een kostbaar geschenk van Avalokiteshvara Bodhisattva. In het Chinees, Vietnamees, Koreaans en Japans vertalen we zijn naam als Kwan Yin, Quan Am of Kannon, hetgeen betekent: degene die het hulpgeroep van de wereld hoort en komt om te helpen. In het oosten zijn er vele boeddhisten die tot hem bidden of zijn naam aanroepen. Avalokiteshvara Bodhisattva geeft ons het geschenk van niet-vrees, omdat hij zelf de vrees heeft overwonnen. (Soms is Avalokita een man en soms een vrouw.)

Volmaakt Inzicht is *prajñaparamita*. *Prajña* betekent wijsheid, inzicht. Inzicht is als water, stromend in een rivier, in tegenstelling tot kennis, die vast en hard is en ons inzicht kan blokkeren. In het boeddhisme wordt kennis beschouwd als een hindernis voor inzicht. Als we iets voor de waarheid houden, kunnen we hier zó aan hechten dat, als de waarheid aan onze deur komt kloppen, we hem zelfs niet binnen willen laten. Als we op de vijfde tree van een ladder staan en denken dat we al héél hoog zijn, dan is er weinig hoop dat we de stap naar de zesde kunnen maken. We moeten leren onze

eigen gezichtspunten te overstijgen. Inzicht kan, net als water, vloeien en doordringen. Standpunten en kennis zijn vast en kunnen de weg tot inzicht blokkeren.

Volgens Avalokiteshvara is dit vel papier leeg, maar volgens onze analyse is het vol van alles. Dit lijkt met elkaar in tegenspraak. Avalokita zag dat de vijf skandha's leeg waren. Maar, leeg waarvón? Het sleutelwoord is *leeg*. Leeg zijn is *ergens leeg van* zijn. Als ik een kop water in mijn hand houd en ik vraag jou: „Is deze kop leeg?“, zul je zeggen: „Nee, hij is vol met water.” En laat ik het water eruit lopen en ik vraag het je nogmaals, dan zul je waarschijnlijk zeggen: „Ja, hij is (nu) leeg.” Maar... leeg waarvan? Leeg betekent leeg van een bepaald iets. Het kopje kan niet leeg zijn van niets. 'Leeg' heeft alleen maar betekenis als je weet waarvan. Mijn kopje is leeg van water, maar niet van lucht. Leeg zijn is leeg zijn van iets. Dit is een hele ontdekking. Als Avalokita zegt dat de skandha's alle vijf even leeg zijn, moeten we om hem te helpen precies te zijn, vragen: „Mijnheer Avalokita, leeg waarvón?” De vijf skandha's — soms letterlijk vertaald als de vijf opeenhopingen of de vijf aggregaten — zijn de vijf elementen waaruit een menselijk wezen bestaat. In ieder van ons stromen deze vijf elementen, als een rivier. Eigenlijk stromen er vijf rivieren in ons: de rivier van de vorm, d.w.z. ons lichaam, de rivier van de gevoelens (opm. vert.: emoties zijn hier niet bedoeld — het gaat om prettige, onprettige of neutrale gewaarwordingen), de rivier van de waarnemingen, de rivier van de werkingen van de geest (opm. vert.: gedachten, emoties, wensen, strevingen, bewustheid, enzovoort) en de rivier van bewustzijn. Deze zijn in ons voortdurend in beweging. Toen Avalokita diep schouwde in de natuur van deze vijf rivieren, zag hij plotseling dat ze alle vijf leeg waren. En als we dan vragen: „Leeg waarvón?”, moet hij een antwoord hebben. Zijn antwoord luidde: „Leeg van een afzonderlijk zelf.” Dit betekent

dat geen van deze vijf rivieren op zichzelf kan bestaan. Elk van de vijf rivieren wordt gemaakt door de andere vier. Ze moeten co-existeren; ze moeten *inter-zijn* met alle andere.

In ons lichaam hebben we longen, hart, nieren, maag, bloed. Geen van deze organen kan op zichzelf bestaan. Ze kunnen alleen co-existeren met de andere. Je longen en je bloed zijn twee verschillende dingen, maar geen van beide kan zonder de ander bestaan. De longen halen lucht binnen en verrijken het bloed, terwijl het bloed op zijn beurt de longen voedt. Zonder bloed kunnen de longen niet leven en zonder de longen kan het bloed niet worden gezuiverd. Longen en bloed *inter-zijn*. Hetzelfde geldt voor nieren en bloed, nieren en maag, longen en hart, bloed en hart, enzovoort. Als Avalokita zegt dat ons vel papier leeg is, bedoelt hij dat het leeg is van een afzonderlijk, onafhankelijk bestaan. Het kan gewoon niet op zichzelf staan. Het moet *inter-zijn* met de zonneschijn, de wolk, het bos, de houthakker, de geest en al het andere. Het is leeg van een afzonderlijk zelf. Dus lijkt het erop dat onze observatie en die van Avalokita uiteindelijk toch niet met elkaar in tegenspraak zijn.

Avalokita schouwde diep in de vijf skandha's van vorm, gevoelens, waarnemingen, werkingen van de geest en bewustzijn, en hij ontdekte dat die geen van alle op zichzelf kunnen bestaan. Elk ding kan alleen maar *inter-zijn* met al het andere. Dus zegt hij ons dat vorm leegte is. Vorm is leeg van een afzonderlijk zelf, maar is vol van alles in het universum. Hetzelfde geldt voor gevoelens, waarnemingen, werkingen van de geest en bewustzijn.